

آشنایی با مبانی دفاع مقدس

علی مهدیخانی

www.ketab.ir

سرشناسه: مهدیخانی، علی، ۱۳۴۸-
 عنوان و نام پدیدآور: آشنایی با مبانی دفاع مقدس / علی مهدیخانی
 مشخصات نشر: قم، مهر دلداری، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری: ۲۵۶ ص. مصور، جدول، نمودار.
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۴۲-۰۲-۲
 وضعیت نویسی: فیفا
 موضوع: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۹۱۵/م/۱۶۰ DSR
 رده بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۴۳
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۰۶۲۹۰

شناسنامه

نام کتاب: آشنایی با مبانی دفاع مقدس

مؤلف: علی مهدیخانی

ناشر: مهر دلداری

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۴۲-۰۲-۲

مرکز پخش:

زنجان: خیابان کارگر (صفا) جنب ستاد اقامه نماز، فروشگاه کمیل، تلفن: ۰۲۴۱-۴۲۵۴۳۰۰

قم: پخش مهر فاطمه، تلفن: ۰۲۵۱-۷۷۴۴۱۰۰ همراه: ۰۹۱۲۵۵۲۱۳۴۶

فهرست مطالب

۱۵	پیشگفتار
۱۷	مقدمه
۱۹	فصل اول: علل و زمینه های آغاز جنگ تحمیلی
۲۱	تعریف جنگ
۲۱	انواع جنگ در اسلام (جهاد اجتماعی، دفاعی)
۲۲	مشخصات جنگ در اسلام
۲۲	علل و زمینه های آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران
۲۲	۱- مناقشات مرزی تاریخی بین ایران و عراق
۲۵	جنگ چالدران
۲۵	ادامه اختلافات ایران و عراق
۲۷	عهدنامه ۱۹۷۵ الجزایر
۲۹	۲- انسداد استراتژیک و ژئوپولتیک عراق
۳۰	۳- کاهش شدید قدرت بازدارندگی ایران
۳۰	الف- داشتن قدرت بازدارندگی
۳۱	ب- سلطه پذیری
۳۱	۴- پیروزی انقلاب اسلامی
۳۳	۵- جاه طلبی صدام حسین
۳۴	ویژگی های شخصیتی صدام
۳۴	۶- نگرانی کشورهای منطقه از خیزش های مردمی الهام گرفته از انقلاب اسلامی
۳۵	۷- تلاش نظام سلطه برای احیای منافع از دست رفته
۳۶	۸- تحریک گروه های مخالف نظام
۳۸	نتیجه
۳۹	فصل دوم: وضعیت ایران و عراق در آستانه جنگ
۴۱	الف- عراق

۴۱	۱. جغرافیا.....
۴۲	۲. سیاسی.....
۴۲	حزب بعث.....
۴۴	۳. وضعیت نظامی.....
۴۵	۴. اقتصادی.....
۴۵	ب. ایران.....
۴۵	۱. جغرافیا.....
۴۶	۲. سیاسی.....
۴۷	۳. نظامی.....
۴۹	۴. وضعیت اقتصادی.....
۴۹	نتیجه.....
۵۱	فصل سوم: زمینه‌سازی‌های عراق قبل از شروع رسمی جنگ تحمیلی.....
۵۴	۱- اقدامات سیاسی و دیپلماتیک.....
۵۴	۲- اقدامات تبلیغاتی.....
۵۵	۳- اقدامات نظامی.....
۵۹	نتیجه.....
۶۱	فصل چهارم: تهاجم سراسری عراق.....
۶۳	الف. اهداف کوتاه مدت.....
۶۳	- لغو بیانیه ۱۹۷۵ الجزایر و قراردادهای نفتی، ناشی از آن.....
۶۳	- حاکمیت مطلق بر اروندرود.....
۶۳	- استرداد جزایر سه‌گانه.....
۶۳	ب. اهداف میان‌مدت.....
۶۴	ج. اهداف بلند مدت.....
۶۴	آرایش نیروهای دشمن.....
۶۵	آرایش نیروهای خودی.....
۶۵	محورهای پیش روی عراق.....
۶۷	محورهای پیشروی دشمن در جبهه جنوبی.....
۶۸	حماسه آزادسازی سوسنگرد.....
۷۱	محور نشوه - جعفر - اهواز.....
۷۱	محور شلمچه - خرمشهر - آبادان.....
۷۱	واکنش نیروهای خودی.....
۷۱	طرح و دستور نظامی.....
۷۱	طرح‌های ارتش برای دفاع از خوزستان در مقابل تکر احتمالی عراق.....
۷۱	الف - قبل از پیروزی انقلاب اسلامی.....
۷۲	ب - بعد از پیروزی انقلاب اسلامی.....
۷۲	اولین اقدام نظامی کلاسیک ایران.....

۷۲	مقاومت کلاسیک نظامی ایران در خوزستان
۷۲	حماسه خرمشهر
۷۹	حماسه کوی ذوالفقاری آبادان
۸۰	توقف سراسری دشمن
۸۱	علل توقف ارتش عراق
۸۲	نتیجه
۸۳	فصل پنجم: رهبری حضرت امام علیه السلام در جنگ تحمیلی
۸۵	مقدمه
۸۶	اصول رهبری حضرت امام خمینی علیه السلام در دوران دفاع مقدس
۸۷	۱- خدا محوری
۸۷	الف. هدف
۸۹	ب. انگیزه و اندیشه
۹۰	ج. رفتار مصلحانه
۹۰	د. ارزشگذاری معنوی
۹۰	وجه الهی
۹۱	۲- تکلیف گرایی
۹۲	۳- ایجاد آرامش و اعتماد به نفس در فرماندهان و نیروها
۹۳	۴- تأکید بر نیروی انسانی مومن و مایه بحالی آباد و تجهیزات
۹۴	۵- تکیه بر انگیزه‌های الهی
۹۵	۶- نهضت جهانی اسلام به جای اهداف ناسیونالیستی
۹۵	۷- استفاده از فرصت جنگ برای تهدید نقاط ضعف دشمن
۹۶	۸- ایجاد وحدت اجتماعی
۹۶	۹- تصمیم‌گیری سازمان یافته
۹۷	۱۰- قاطعیت
۹۷	اقدامات امام علیه السلام در مرحله آغاز جنگ
۹۷	اقدامات امام علیه السلام در مرحله تداوم جنگ
۹۸	اقدامات امام علیه السلام در راه دستیابی به صلح پس از فتح خرمشهر
۹۸	اقدامات امام علیه السلام در مرحله «گسترش و تشدید جنگ»
۹۸	اقدامات امام خمینی علیه السلام در پایان جنگ
۹۹	نقش امام علیه السلام در پایان جنگ
۹۹	نتیجه
۱۰۱	فصل ششم: توقف و تثبیت متجاوز
۱۰۳	الف. زمان بنی صدر
۱۰۳	نقش بنی صدر قبل از آغاز جنگ
۱۰۵	نقش بنی صدر پس از شروع جنگ تحمیلی
۱۰۸	مهم‌ترین نتیجه این عملیات‌ها

۱۱۰	حجابت‌های بنی‌صدر به عنوان فرمانده کل قوا و رئیس شورای عالی دفاع
۱۱۱	ب - پس از بنی‌صدر
۱۱۱	تغییر استراتژی جنگ بعد از سقوط بنی‌صدر
۱۱۱	عملیات فرمانده کل قوا
۱۱۳	فصل هفتم: استراتژی دفع تجاوز
۱۱۵	عملیات ثامن الائمه (شکست محاصره آبادان)
۱۱۵	موقعیت منطقه
۱۱۶	ترکیب نیروها
۱۱۸	عملیات طریق القدس
۱۱۹	یگان‌های شرکت‌کننده در عملیات
۱۱۹	طرح مانور
۱۱۹	شرح عملیات
۱۲۰	نتیجه عملیات
۱۲۱	عملیات فتح‌الایین (غرب شوش)
۱۲۲	سازمان رزم
۱۲۴	عملیات بیت‌المقدس (فتح خرمشهر)
۱۲۴	علل انتخاب منطقه
۱۲۵	استعداد نیروهای دشمن در منطقه
۱۲۵	استعداد و سازمان رزم نیروهای خودی در منطقه
۱۲۵	طرح مانور و عملیات
۱۲۶	شرح عملیات
۱۲۷	مرحله دوم عملیات
۱۲۸	مرحله سوم عملیات
۱۲۸	مرحله چهارم عملیات
۱۲۸	نتیجه عملیات
۱۳۱	افزایش حمایت کشورهای میانه‌رو عرب از عراق
۱۳۳	فصل هشتم: تعقیب و تنبیه متجاوز (ادامه جنگ بعد از فتح خرمشهر)
۱۳۵	الف - تغییرات نظامی
۱۳۵	یک. جبهه دشمن (عراق)
۱۳۸	دو. جبهه خودی (ایران)
۱۳۹	راهکار نظامی ایران در تعقیب و تنبیه متجاوز
۱۴۰	اعزام نیرو به سوریه
۱۴۲	ب. تحولات سیاسی
۱۴۳	دو. جبهه ایران
۱۴۴	روش‌های خاتمه جنگ
۱۴۵	- آتش بس

۱۴۵	 ترک مخاصمه
۱۴۵	 صلح
۱۴۵	 علل ادامه جنگ پس از فتح خرمشهر
۱۴۸	 قطعهنامه ۵۱۴ (۶۱/۴/۲۱) (قطعهنامه دوم)
۱۴۹	 استراتژی تنبیه متجاوز
۱۴۹	 عملیات رمضان (۶۱/۴/۲۳)
۱۵۰	 علل ناکامی عملیات رمضان
۱۵۰	 عملیات مسلم بن عقیل
۱۵۰	 قطعهنامه ۵۲۲ (۲۱ مهر ۱۳۶۱)
۱۵۱	 عملیات محرم
۱۵۱	 عملیات والفجر مقدماتی (فکه جنوبی)
۱۵۱	 برخی از علل ناکامی این عملیات
۱۵۱	 (۱) لو رفتن عملیات
۱۵۲	 عملیات والفجر یک (فکه شمالی)
۱۵۳	 نتیجه عملیات های ناموفق بعد از فتح خرمشهر
۱۵۴	 عملیات خیبر (فتح جزایر مینون)
۱۵۴	 منطقه عمومی عملیات
۱۵۴	 طرح مانور و هدف عملیات
۱۵۵	 شرح عملیات
۱۵۶	 نتایج عملیات خیبر
۱۵۸	 عملیات بدر (شرق دجله)
۱۵۸	 منطقه عملیات
۱۵۸	 هدف عملیات
۱۵۹	 شرح عملیات
۱۶۱	 عملیات والفجر ۸ (فتح فاو)
۱۶۳	 ضرورت اجرای عملیات
۱۶۳	 منطقه عملیات
۱۶۳	 طرح مانور
۱۶۴	 آتش مستقیم: در حمایت از غواص ها
۱۶۴	 حفاظت اطلاعات
۱۶۵	 هدف عملیات
۱۶۵	 شرح عملیات
۱۶۶	 نتایج عملیات
۱۶۷	 خاطره ای از عملیات والفجر ۸
۱۷۱	 دفاع متحرک
۱۷۲	 ماجرای مک فارلین
۱۷۳	 قرارگاه رمضان

۱۷۳	عملیات کربلای ۴
۱۷۴	علت انتخاب منطقه
۱۷۴	طرح عملیات
۱۷۴	شرح عملیات
۱۷۵	عملیات بزرگ کربلای ۵ (شلمچه)
۱۷۵	منطقه عملیات
۱۷۵	علل انتخاب منطقه
۱۷۶	طرح عملیات
۱۷۶	شرح عملیات
۱۷۹	نتیجه عملیات
۱۸۰	علل موفقیت عملیات کربلای ۵
۱۸۱	جنگ؛ پس از عملیات کربلای پنج
۱۸۳	تصویب قطعنامه ۵۹۸
۱۸۴	قطعنامه ۹۸۱ (مورخ سیام ژولای ۱۹۸۷)
۱۸۵	علل تصویب قطعنامه ۵۹۸
۱۸۸	عملیات والفجر
۱۸۸	جنگ شهرها
۱۸۹	اهداف دشمن از جنگ شهرها
۱۸۹	مراحل مختلف جنگ شهرها
۱۹۰	نتیجه
۱۹۱	جنگ شیمیایی
۱۹۴	نتیجه
۱۹۴	جنگ نفتکش‌ها
۱۹۵	اقدامات مهم عراق در جنگ نفتکش‌ها
۱۹۵	سیر فرآیند جنگ نفتکش‌ها
۱۹۵	مرحله اول: ۱۹۸۳-۱۹۸۱
۱۹۵	مرحله دوم: ۱۹۸۶-۱۹۸۴ (۶۵-۶۴)
۱۹۶	مرحله سوم: ۱۹۸۶-۸ (۱۳۶۷-۱۳۶۵)
۲۰۱	فصل نهم: تحولات آخر جنگ در سال ۱۳۶۷ و پایان آن
۲۰۴	خمله عراق به فاو
۲۰۵	سقوط شلمچه
۲۰۵	سقوط جزایر مجنون
۲۰۷	پذیرش قطعنامه ۵۹۸ (۲۷ تیر ماه ۶۷)
۲۰۹	تصمیم‌گیری نهایی در مورد قطعنامه ۵۹۸
۲۱۱	علل پذیرش قطعنامه ۵۹۸
۲۱۳	جنگ پس از پذیرش قطعنامه

۲۱۵	عملیات مرصاد
۲۱۶	پایان جنگ تحمیلی
۲۱۶	شهید سپهبد علی صیاد شیرازی
۲۱۷	شهید احمد کاظمی
۲۱۹	فصل دهم: عملکرد کشورهای مختلف در جنگ تحمیلی
۲۲۱	آمریکا
۲۲۱	اقدامات آمریکا قبل از آغاز جنگ تحمیلی
۲۲۲	اقدامات آمریکا در شروع جنگ
۲۲۲	نقش آمریکا در ادامه جنگ
۲۲۳	نقش آمریکا در پایان جنگ
۲۲۴	نتیجه
۲۲۴	اروپا
۲۲۴	فرانسه
۲۲۵	انگلیس
۲۲۵	آلمان
۲۲۶	نقش شوروی در جنگ تحمیلی
۲۲۷	عملکرد کشورهای عربی در جنگ تحمیلی
۲۲۷	عربستان
۲۲۷	کویت
۲۲۸	اردن
۲۲۸	مصر
۲۲۹	سایر کشورهای عربی
۲۲۹	سوریه
۲۳۰	لیبی
۲۳۰	نتیجه
۲۳۱	فصل یازدهم: عوامل پیروزی در دفاع مقدس
۲۳۳	الف. ایدئولوژی
۲۳۴	۱. ایمان به معاد
۲۳۴	۲. شهادت طلبی
۲۳۴	۳. ولایت پذیری
۲۳۵	۴. انبار و از خود گذشتگی
۲۳۵	۵. ساده زیستی
۲۳۵	۶. شجاعت و شهامت
۲۳۶	۷. تکلیف گرایی
۲۳۶	۸. صبر و پایداری
۲۳۷	ب. رهبری جامعه

ج. فرهنگ اسلامی ایرانی	۲۳۷
د. ابتکار و خلاقیت	۲۳۸
ه. ارتقای سازمان رزم نیروهای مسلح و مردمی شدن جنگ	۲۳۸
نتیجه	۲۳۸
فصل دوازدهم: دستاوردهای دفاع مقدس	۲۴۱
تعریف شکست یا پیروزی	۲۴۳
سطوح شکست یا پیروزی	۲۴۳
دستاوردهای دفاع مقدس در حوزه سیاسی و نظامی	۲۴۶
الف. دستاوردهای خارجی	۲۴۶
ب. دستاوردهای داخلی دفاع مقدس	۲۴۷
دستاوردهای دفاع مقدس از نگاه امام خمینی (ره)	۲۴۸
شهداء، جانبازان و ایثارگران هشت سال دفاع مقدس	۲۵۰
منابع و مأخذ	۲۵۳
عناوین پیشنهادی تحقیق درس دفاع مقدس	۲۵۶

پیشگفتار

دفاع مقدس هشت ساله ملت ایران حماسه‌ای بود که علاوه بر نسل‌های حال و آینده در ایران، ملت‌های دیگر دنیا نیز به شناخت ابعاد مختلف آن علاقه‌مند شدند. بسیاری از قشرهای مختلف، به ویژه جوانان و پژوهشگران حوزه‌های مختلف، مثل علوم اجتماعی می‌خواهند بدانند که چه چیزی شاکله اصلی این حماسه را تشکیل می‌دهد و چه عناصری را از این رویداد بزرگ سیاسی و نظامی و اجتماعی می‌توان به عنوان ذخیره برای مهندسی آینده جوامع مورد بهره‌برداری قرار داد.

در پرداختن به این موضوع، پرسش‌های اساسی مطرح می‌شود. اهم پرسش‌ها به ویژه برای قشر جوان و نسل‌های آینده که هر یک به نوعی تحت تأثیر آثار و عوارض مثبت و منفی دفاع مقدس هشت ساله قرار می‌گیرند می‌تواند به شکل ذیل جمع‌بندی گردد:

علل یا عوامل آغاز جنگ تحمیلی ۸ ساله عراق علیه ایران در ۲۲ بهمن ۱۳۵۹ چه بود؟ آیا این جنگ قابل پیشگیری بود؟ و همه اقدامات لازم برای پیشگیری از جنگ یا تحت تأثیر قرار دادن طرف‌های مؤثر در شروع جنگ صورت گرفت؟ آیا نمی‌شد بر شدت و میزان جنگ، زمان شروع و اهداف کمی و کیفی شروع کنندگان آن اثر گذاشت؟ مثلاً جنگ با شدت کمتر و با دامنه و وسعت کمتری آغاز شود؟ اگر ناگزیر از تن دادن به جنگ تحمیلی بودیم، راه‌های مقابله با دشمن مفید و مؤثر بود؟ آیا از اتمام امکانات و مؤلفه‌های قدرت ملی برای مقابله با دشمن استفاده شد؟

چرا جنگ تحمیلی، هشت سال طول کشید و یکی از طولانی‌ترین جنگ‌های عصر حاضر شد و تلفات سنگین انسانی و اقتصادی را بر طرفین تحمیل نمود؟ آیا در برهه‌های مختلف جنگ که زمینه مساعدی برای پایان جنگ و دستیابی به حداقل مطالبات مردم ایران فراهم بود (مثلاً بعد از عملیات بیت‌المقدس و فتح خرمشهر و رسیدن به مرزهای بین‌المللی)، اقدامات لازم و کافی برای پایان جنگ و جلوگیری از بروز خسارات بیشتر در عرصه‌های مختلف سیاسی و نظامی صورت گرفت؟ چرا بعد از هشت سال دفاع مقدس و تحمل سخت‌ترین شرایط و لحظات تلخ و

شیرین و پیروزی‌ها و ناکامی‌ها در طول این مدت، هشت سال جنگ در ۲۹ مرداد ۱۳۶۷ با آتش‌بس خاتمه یافت؟

دشمنان و حامیان منطقه‌ای و بین‌المللی آنان، در چه شرایطی در قالب قطعنامه ۵۹۸، حداقل خواسته‌های ایران را به رسمیت شناختند؟

دفاع مقدس هشت‌ساله ایرانیان چه دستاوردهایی داشت؟ آیا در مقابل ضایعه عظیم انسانی و اجتماعی و اقتصادی، دستاوردهای آن برای مردم ایران قابل توجه و ملموس بوده و هست؟ نوع نگاه و مدیریت حضرت امام خمینی (ره) به عنوان رهبر و فرمانده کل نیروهای مسلح، در دفاع مقدس چگونه بود؟ آیا نقش ایشان در فرماندهی دفاع مقدس را می‌توان به عنوان الگو و سرمشق جوانان و آیندگان برگرفت؟ شاخص‌های فرهنگی هشت سال دفاع مقدس چیست؟ و چگونه می‌تواند به عنوان موتور محرک حرکت فرهنگی و اجتماعی ملت ایران و ملت‌های مسلمان و آزادخواه منطقه و جهان قرار گیرد؟ و...

اینها تنها بخشی از پرسش‌های موجود در بین قشر جوان و بسیاری از علاقه‌مندان به فرهنگ اسلام و ایران است. در خصوص دفاع مقدس است.

قطعاً در تألیفات متعددی که در خصوص دفاع مقدس وجود دارد، به بسیاری از سؤالات موجود پاسخ داده شده است، ولی این کتاب صرفاً به وجود این مکتوب را ایجاب می‌کند، پرداختن به این پرسش‌ها به صورت تحلیلی و مشروع در قالب یک کتاب درسی است. نگارنده کوشیده است در حد بضاعت فکری خود، و با مراجعه به منابع مختلف مکتوب، اظهارات شفاهی فرماندهان عالی‌رتبه دوران دفاع مقدس و سایر عناصر مسئول و اندیشمندان عرصه‌های سیاسی و نظامی و بین‌المللی و برداشت خود از واقعیات میدانی به سؤالات فوق در چهار باب سرفصل ابلاغی درس «آشنایی با مبانی دفاع مقدس» بپردازد. لذا فصول مختلف و متن کتاب به منظور قابل استفاده بودن برای دانشجویان درس مذکور تدوین گردیده است.

امید است مطالعه کنندگان محترم، نگارنده را از نظرات و انتقادات و پیشنهادات خود بی‌بهره نگذارند. نظرات و پیشنهادات خود را به صندوق الکترونیکی sarv_jahani@yahoo.com ارسال فرمائید.

علی مهدیخانی

بهمن ماه ۱۳۹۱